

TIJORAT BANKINING ZAXIRALARINI BOSHQARISH XUSUSIYATLARI

Axunov Xusan Shunkorovich

BMA, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrası

Annotasiya: Maqolada Zamonaviy sharoit va bank sektorining globallashuvi, yagona iqtisodiy makonning shakllanishi bank kapitalining mohiyatini va uning ko'rinishlarining xilma-xilligini yangicha tushunishga olib keladi. Tijorat banki kapitalining bir qismini zaxiralar tashkil qilinishi korib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Zaxira, tijorat banki, kreditlar, qarz, moliyaviy vositalar.

Maqolaning maqsadi. Maqolaning maqsadi – tijorat bankining zaxiralarini boshqarish xususiyatlari tahlil qilish.

“Zaxira” tushunchasi tijorat banki resurslari tarkibidagi zarur element bo‘lib, u aktivlarni boshqarish jarayonida naqd pul va boshqa yuqori likvidli fondlarga, investitsiyalar, kreditlar va boshqa turdagi aktivlarga taqsimlanadi. Zamonaviy sharoitda majburiy zaxiralarning ahamiyati ortib bormoqda. Hozirgi vaqtda ochiq bozor operatsiyalari va foiz stavkalaridan sust foydalanilgan holda, pul-kredit tartibga solishda asosiy e'tibor Markaziy bank majburiy rezervlarni qo'llashga qaratmoqda.

Tijorat banklarining zahiralari - bu zarur hollarda bank muassasasining zararlarini qoplash va depozitlar bo'yicha to'lovlarni ta'minlash, boshqa aktivlar va moliyaviy vositalarga investitsiyalar bo'yicha yo'qotishlarni qoplash uchun mo'ljallangan mablag'lar.

Zaxiralar likvidlikning bir qismidir. Birlamchi zaxiralar tijorat banki likvidligining asosiy manbai hisoblanadi.

Zaxira fondining roli kredit tashkilotining moliyaviy ishonchliligi va to'lov qobiliyatini ta'minlash uchun rejalashtirilmagan mumkin bo'lgan yo'qotishlar yuzaga kelganda mumkin bo'lgan yo'qotishlarni qoplashdan iborat.

Banklar tomonidan yaratilgan zaxiralarning asosiy **turlari** quyidagilardan iborat: majburiy zaxiralar.

sof foyda hisobidan shakllanadigan zaxira fondi.

shubhali kreditlar (ssudalar) va umidsiz qarzlarni uchun zaxira.

boshqa zaxiralar.

Zaxiralarni shakllantirish San'atga muvofiq majburiydir. "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" gi Qonunning 24-moddasi. Banklar moliyaviy ishonchlilikni ta'minlash, shu jumladan qimmatli qog'ozlarning qadrsizlanishi uchun zaxiralar yaratadilar. Kredit tashkiloti shubhali va umidsiz qarzlarni ajratib turadigan aktivlarni tasniflashi va Rossiya banki tomonidan belgilangan tartibda mumkin bo'lgan

yo'qotishlarni qoplash uchun zaxiralarni (fondlarni) yaratishi kerak. Zaxira kapitalini to'ldirish va undan foydalanish tartibi bank aksiyadorlari (ishtirokchilari) yig'ilishi tomonidan tasdiqlangan foydani taqsimlash to'g'risidagi nizom bilan belgilanadi. Tijorat banklarida zahira kapitalini yaratish zarurati bozor konyunkturasi beqarorligi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash vazifalari bilan bog'liq. Zaxira tijorat banklari tomonidan choraklik (oylik) badallar hisobidan shakllantiriladi. Zaxira fondining hajmi ustav kapitalining kamida 15 foizini tashkil qilishi kerak. Keling, 1-jadvalda 2014-2016 yillardagi "Rosselxozbank" OAJ tijorat banki misolida zahira fondining dinamikasini keltiramiz.

	1.04.2014	04/01/2015	04/01/2016
Hisob-kitoblar zaxirasi (ustav kapitalining 15%)	32707200	37207200	49027200
Zaxira fondi	7 113 651	7 868 630	7 868 630
Δ	25593549	29338570	441158570

1-jadvaldagi ma'lumotlarga ko'ra, biz zaxira fondi faqat 2014 yildan 2015 yilgacha 754,979 ming rublga oshganini ko'ramiz.

Tahlil qilinayotgan davrda "Rosselxozbank" OAJ sof foydasining o'sishi ham qayd etildi (2-rasm).

2-rasm 2014-2016 yillar uchun sof foyda dinamikasi [4]

Chunki zahira fondini shakllantirish manbai sof foyda hisoblanadi, shuni aytishimiz mumkinki, sof foydaning ortishi zahira fondining ko'payishiga yordam berdi;

Shunday qilib, agar foyda bo'lsa, kredit tashkiloti yil oxirida zaxira fondiga badallar kiritish imkoniyatiga ega. Bunda bankning o'z faoliyati natijasida olingan zahira fondida to'planadigan aktivlar vujudga keladi. Foydadan zaxira fondiga o'tkazmalarni amalga oshirish orqali moliya instituti o'z aktivlarining bir qismidan faqat ma'lum maqsadlarda foydalanishni ta'minlaydi, ularning asosiysi yo'qotishlarni qoplashdir. Ushbu qoida tijorat bankining zaxiralarni bank balansida aks ettirilgan aktivlar, majburiyatlar va o'z kapitali portfelli yig'indisi sifatida boshqarish imkonini beradi. Shuning uchun bank zaxiralarni boshqarishda ikkita yo'nalish ajratiladi: zaxiralarni aktivlar zaxirasi sifatida boshqarish va zaxiralarni kapital zaxirasi sifatida boshqarish.

Shuning uchun zaxiralarni boshqarishda quyidagi vazifalar qo'yiladi:

moliyalashtirilmagan likvidlik zaxirasini saqlash;

bank majburiyatlari tarkibiga qarab taqsimlangan nisbatda likvid mablag'larning jamg'ariladigan zaxirasini saqlash.

Likvidlilikning bir qismi sifatida zahiralarni boshqarishning turli strategiyalarini o'rganish quyidagi usullarni aniqlash imkonini berdi: manbalar va ulardan foydalanish usuli, mablag'larning tuzilishi usuli, likvidlik ko'rsatkichlari usuli. Muayyan usulni tanlash bankning likvidlikni boshqarish strategiyasiga bog'liq. O'z navbatida, bank strategiyasiga bank faoliyatini tashqi va ichki tartibga solish omillari ta'sir ko'rsatadi:

- bank aktivlari va passivlari qiymatini belgilash;
- portfel tarkibini diversifikatsiya qilish, cheklash;
- bitta qarz oluvchiga beriladigan kredit miqdorini va bitta kreditordan jalb qilinadigan mablag'lar miqdorini cheklovchi limitlarni belgilash;
- hosilaviy moliyaviy vositalardan foydalanishga ruxsat beruvchi xedjlash;
- ichki nazorat va risklarni boshqarish tizimlarini tashkil etish; va hokazo.

Bu omillarni hisobga olish likvidlilikning optimal darajasini, demak, zaxiralarni talab darajasida ta'minlaydi, bu esa o'z navbatida tijorat bankining ishonchliligi va barqarorligini oshiradi.

Bibliografiya:

2016 yil 5 apreldagi 88-FZ-sonli Federal qonuni, 24-modda "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" Federal qonuni "

Vasilev A. Tijorat bankining likvidligi // "Money" jurnali arxivi. – 2013. – avgust. - № 15/40. – P. 1.

Krutik A.B., Nikitina T.V. Zaxiralarni boshqarish: Darslik. – Sankt-Peterburg: Mixaylov V.A. nashriyoti, 2013. – 256 p.

Auditorlik hisobotining bir qismi sifatida yillik hisobotlar [Elektron resurs] / "Rosselxozbank" OAJning rasmiy sayti. URL: <http://www.rshb.ru/> (12/17/2016 dan foydalanilgan).

Naumova M.Ya. Loyihani moliyalashtirishda tijorat banklarining roli // M.Ya. Naumova, Yu.V. Putyatinskaya / "NovaInfo" ("NovaInfo"). - No 28. – 2014 yil – P. 206 – 208. Kirish rejimi: <http://novainfo.ru/article/2724>.